

ТЕКСТ СТАТТІ ТУТ

Сергій Попик

**УКРАЇНЦІ В АВСТРІЇ 1914-1918.
АВСТРІЙСЬКА ПОЛІТИКА В УКРАЇНСЬКОМУ
ПИТАННІ ПЕРІОДУ ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ**

Київ-Чернівці: Золоті литаври, 1999. -236с.

Серед комплексу важливих й актуальних проблем вітчизняної історичної науки суттєве місце належить дослідженням історії української спільноти в складі багатонаціональної Австро-Угорської імперії. Незважаючи на очевидну гостроту та безперечну наукову актуальність, дані питання, на жаль, не завжди знаходили адекватне відображення в історіографії. Саме з цих міркувань особливої уваги заслуговує монографія Сергія Попика "Українці в Австрії 1914—1918. Австрійська політика в українському питанні періоду Великої війни".

В праці аналізується політика офіційного Відня щодо українського населення, яке проживало в Галичині та Буковині. Досліджуючи українсь-

ку політику Габсбургів, автор, проте, порушує значно ширшу проблему. Ведучи мову про українське питання в Австрії, він визначає його зміст як "складний, взаємопов'язаний комплекс українських національних вимог і політичних, соціально-економічних заходів австрійського уряду, спрямованих на розв'язання існуючих надзвичайно гострих питань, пов'язаних з поліпшенням культурно-освітнього та політико-правового становища українського населення в Австрії" (с. 6).

Хронологічно монографія охоплює період Першої світової війни. Таке часове обмеження не випадкове, адже з початком у 1914 р. війни українське питання в Австрії набуло нових рис і особливої гостроти, чітко проявилися основні напрями урядової політики щодо його розв'язання.

Обраний автором проблемно-хронологічний підхід у викладі матеріалу визначив структуру рецензованої монографії, яка складається з трьох розділів. У першому розділі йдеться про становище українського населення Австрії напередодні Першої світової війни. Використовуючи матеріали австрійської та польської статистики, С. Попик подає чисельність і соціальну структуру українців, які проживали в землях австрійської корони, простежує динаміку даних стосовно демографічних процесів. Розглядаючи соціально-економічний і культурно-освітній стан українства в Австрії, автор сформулював висновок про те, що, незважаючи на помітний поступ у своєму розвитку, українське населення напередодні Першої світової війни залишалося "аграрною, малописьменною, соціально неповноцінною, слабо структурованою спільнотою" (с. 24).

В цьому ж розділі висвітлюється політико-правове становище та особливості національного руху українців в Австрійській державі на початку ХХ ст. Аналізуючи українське представництво в законодавчих і виконавчих органах влади, роль українців в австро-угорській армії, питання про використання української мови, С. Попик дійшов висновку, що, "незважаючи на конституційні, законодавчі гарантії офіційного Відня, політико-правове становище українців залишилося на вкрай низькому рівні" (с. 31). Що ж стосується українського національного руху, то, на думку автора, в Австрії чітко простежувалися такі його течії: москвофільська, австрофільська та самостійницька.

У другому розділі висвітлюються основні заходи австрійського уряду, спрямовані на розв'язання в монархії українського національного питання у 1914—1916 рр. На документальних матеріалах віденських Haus-Hof-und Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv, які вводяться в науковий обіг вперше, С. Попик розкриває позицію австрійських урядовців щодо створення українських добровільних військових формувань — Легіону УСС у Галичині та гуцульсько-буковинського корпусу в Буковині, показує роль офіційного Відня в розв'язанні проблеми українських воєнних біженців і переселенців, формування фантома "української зради".

Оцінюючи зацікавлену та посилену участь уряду в облаштуванні українців у переселенських таборах і проведені ним одночасно жорстокі переслідування українського населення, запідозреного в москвофільстві, автор слушно твердить про суперечливий характер політики Габсбургів в українському питанні. В значній мірі саме така політика проявилась і в заходах австрійського уряду по створенню українського коронного краю. Даній проблемі в монографії приділено чимало уваги, адже, згідно з концепцією автора, саме заснування в Австрії української крайової автономії в складі Східної Галичини і Північної Буковини було ключовим змістом українських національно-політичних вимог.

Цікавим та інформаційно насиченим є третій розділ монографії, де розглядаються не лише внутрішня політика, а й дипломатичні заходи Габсбургів в українському питанні в ході переговорів у Бресті-Литовському. Окремо автор зупиняється на таємному австро-українському протоколі, підписаному в ніч з 8 на 9 лютого 1918 р. представниками віденського і київського урядів. Значення даного документа полягало в тому, що офіційний Відень зобов'язувався створити в межах Австрії український коронний край, а українська сторона, в свою чергу, — надіслати в розпорядження Центральних держав до 31 липня 1918 р. 1 млн. т зерна. Спираючись на документи австрійських архівів, С. Попик описує безпрецедентний в історії міжнародних відносин факт: відмовившись згодом від свого зобов'язання заснувати в складі монархії українську провінцію, австро-угорські дипломати спалили український примірник таємного протоколу. Ліквідація даного документа поклала край найоптимістичнішим сподіванням на створення в Австрії українського коронного краю.

Цікавим сюжетом у монографії є описані автором у першому параграфі третього розділу дискусії та перипетії, що мали місце в урядових і наукових колах Австрії навколо визнання етнічних термінів "Ukrainer", "ukrainisch" замість "Ruthenen", "ruthenisch". Загалом, офіційно визнавши правомірність використання щодо українського населення імперії термінів "Ukrainer", "ukrainisch", австрійський уряд, як влучно зазначається в праці, зробив чи не єдиний "вагомий крок у вирішенні в монархії українського національного питання" (с. 163).

На підставі австрійського досвіду щодо вирішення українського питання в 1914—1918 рр. С. Попик сформулював основний висновок монографії — "попри окремі позитивні результати, австрійському уряду не вдалося в повному обсязі розв'язати в Австрії українське питання" (с. 164).

Завершує монографію досить обширна бібліографія, де максимально представлено наявний обсяг опублікованих документів, статистичних матеріалів, мемуарної літератури, публіцистики, монографій, статей, підготовлених авторами як вітчизняних, так і зарубіжних наукових шкіл.

Разом з тим слід звернути увагу, що в рецензованій праці відсутній розгляд джерельної бази та історичних праць з досліджуваної проблеми. Книзі бракує також аналізу історіографії проблеми, особливо праць зарубіжних істориків, з якими український читач не завжди має можливість познайомитися.

Загалом монографія С. Попика є ґрунтовним і оригінальним дослідженням, яке розширює бачення українського питання в Австрії.

М. М. ВАРВАРЦЕВ (Київ)